

BARNEOMBUDET

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Deres ref:

Vår ref:
16/01073-6

Saksbehandler:
Elin Saga Kjørholt

Dato:
13. februar 2017

Høringsuttalelse fra Barneombudet - NOU 2016: 9 "Rettferdig og forutsigbar - voldskadeerstatning" (tidligere voldsoffererstatning)

Vi takker for anledningen til å uttale oss om Voldsoffererstatningsutvalgets utredning i NOU 2016: 9. Barneombudet skal i følge lov og forskrift arbeide for at barns behov, rettigheter og interesser blir tatt tilbørlig hensyn til på alle samfunnsområder. Ombudet skal særlig følge med på at lovgivning til vern om barns interesser blir fulgt, og at norsk rett samsvarer med de forpliktelser Norge har etter FNs konvensjon om barnets rettigheter (barnekonvensjonen).

Oppsummering av Barneombudets synspunkter

Hovedfokus i Barneombudets høringsuttalelse er at vi stiller oss kritiske til utvalgets forslag om at mobbing, omsorgssvikt i form av vold og/eller overgrep, samt å leve med sikkerhetstiltak som sperret adresse ikke skal gi grunnlag for erstatning. Det kan ikke være tvil om at dette omfatter handlinger som inngår i dagens forståelse av voldsbegrepet. Omsorgssvikt, tvang, ekstrem kontroll, trusler, forfølgelse og mobbing kan innebære ulike elementer av voldshandlinger som alene sjeldent medfører brudd på straffeloven. Det betyr imidlertid ikke at krenkelsene overfor barna samlet sett er mindre. Tvert imot er dette grove krenkelser som ofte pågår over lang tid, og som i mange tilfeller har et langt større skadepotensiale enn enkeltstående voldshandlinger som etter utvalgets forslag vil gi rett til voldsskadeerstatning.

Barneombudet har forståelse for utvalgets behov for å avgrense ordningen om voldsskadeerstatning til saker knyttet opp mot konkrete straffbare handlinger. Vi mener likevel dette er sterk beklagelig. Barn utsettes oftere for vold som tradisjonelt sett ikke innebærer brudd på straffeloven. Ofte står man overfor ulike hendelser som isolert sett ikke knyttes opp til et eller flere straffebud, men som samlet utgjør svært alvorlige krenkelser mot barnet. Utvalgets forslag vil derfor ekskludere mange barn som opplever store krenkelser i form av vold.

I tilknytning til formålet med ordningen under pkt. 8.3.1 uttales det at «*utvalget ønsker en ordning som oppleves som rettferdig, rimelig og tillitsskapende av allmennheten*». En voldsskadeordning som utelater barn utsatt for grove krenkelser kan etter Barneombudet syn vanskelig anses som rettferdig, rimelig og tillitsskapende.

På bakgrunn av ordningens formål, og et uttrykt ønske om at staten skal ta et særlig ansvar når personer utsettes for vold, mener Barneombudet at det er grunn til å anta at det finnes et politisk ønske om å sikre oppreisning for barn i større grad enn det utvalget foreslår.

Konklusjon:

Barneombudet er kritiske til at utvalgets forslag vil ekskludere mange barn som opplever grove krenkelser i form av vold. Dersom voldsskadeerstatningen ikke skal omfatte barn som utsettes for slike alvorlige krenkelser, må det settes i gang utredning av andre oppreisningsordninger for barn.

1. Om mangler ved barns rettsstilling i Norge

FNs barnekonvensjon har som utgangspunkt at barnet er et eget rettssubjekt. Prinsippet om barnet som rettssubjekt ble styrket i norsk rett da barnekonvensjonen ble inkorporert gjennom Menneskerettsloven i 2003. Barnets rettsstilling har siden blitt ytterligere styrket ved at Grunnloven i 2014 fikk en egen bestemmelse om barns rettigheter i § 104.

Dette betyr imidlertid ikke at barn i praksis har samme rettsstilling som voksne. De norske prosessreglene krever at man i de aller fleste saker må være 18 år for å være part i saken. Barn er dessuten i liten grad prosessdyktige. Dette innebærer at barn må utøve sine prosessuelle rettigheter gjennom en verge, og altså er avhengig av at deres verge ønsker å fremme saken. Dette medfører at barn i Norge i liten grad har mulighet for å hevde sine rettigheter.

Det er i tillegg store mangler i forvaltningens klageordninger for barn. Ordningene er lite kjent blant barn, og er i tillegg lite barnevennlige. I den grad barna kommer i kontakt med klageorganene blir barna i liten grad hørt i sin egen sak. Det er også store mangler i klageorganenes myndighet til å gi pålegg som skaper faktisk endring for barnet.

Et eksempel på utilstrekkelige klageordninger er fylkesmannsembetet som klageinstans i mobbesaker. Klageordningen er lite kjent. Om barnet får kontakt med fylkesmannen er i stor grad avhengig av barnets foreldre. Der en klage når frem, rammes barnet av at fylkesmannen har liten tradisjon for å snakke direkte med barn. Barnets rett til å bli hørt i egen sak etter barnekonvensjonens artikkel 12 og Grunnlovens § 104 blir derfor i liten grad oppfylt. Der barnet og foreldrene får medhold i en klage, rammes barnet av at fylkesmannen ikke har tilstrekkelige tvangsmidler til å sikre at kommunen følger opp vedtaket. Vi ser at kommuner og skoler unnlater å iverksette tiltak slik at mobbingen får fortsette.

Det er også en stor utfordring for barn at de i mindre grad enn voksne anses som troverdige vitner. Det blir da enda vanskeligere enn i saker med voksne å føre bevis i en straffesak for at vold eller overgrep faktisk har funnet sted. Derfor kan barn anses å ha et enda større behov enn voksne for en ordning som anerkjenner det de har blitt utsatt for uten en omfattende og krevende rettsprosess.

2. Om barns særlige sårbarhet

Barn er i den mest aktive utviklingsfasen i livet. Det er i dag anerkjent at barn har behov for trygghet, beskyttelse, veiledning og omsorg, og at barn derfor har en særlig sårbarhet. FN har gjennom barnekonvensjonen stadfestet barn som en særlig sårbar gruppe med et særlig behov for styrkede rettigheter. Konvensjonen er ratifisert av alle verdens stater utenom USA. Den europeiske menneskerettighetsdomstolen har i sin praksis stadfestet at barn må anses som en særlig sårbar gruppe, på samme måte anser FNs menneskerettighetskomité i sin praksis barn som en særlig sårbar gruppe hvor retten til beskyttelse står særlig sterkt.

Det finnes i dag omfattende forskning som viser at barn som opplever vold, overgrep, trakassering, trusler, nedverdiggende behandling og omsorgssvikt utsettes for traumer som gir stor risiko for ulike belastninger senere i livet. Norske myndigheter har de siste årene utarbeidet flere handlingsplaner knyttet til arbeidet mot vold mot barn, blant annet Solberg-regjeringens tiltaksplan «*En god barndom varer livet ut. Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017)*» og *Prop. 12 S (2016 – 2017) Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017–2021)*. *Proposisjon til Stortinget (forslag til Sttingsvedtak)*, hvor også virkningene av vold mot barn beskrives.¹

3. Om begrepet vold

Barneombudet mener utvalget velger en snever definisjon av vold som ikke er egnet til å sikre barn. Voldsbegrepet er utvidet de seneste årene, og det tas i større grad utgangspunkt i den enkeltes opplevelser enn i den faktiske straffbare handlingen. Dette perspektivet er særlig viktig for barn.

---

¹ <https://www.buudir.no/bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00002674>

Det informeres i dag i langt større grad enn tidligere om hva som er vold, at all form for vold er skadelig og at individet har krav på beskyttelse.

Ung.no er myndighetenes fremste kommunikasjonsplattform med (barn og) unge. Her formidles blant annet hva vold er, at vold er forbudt og at barn har krav på beskyttelse. Ung.no reflekterer hva norske myndigheter ønsker at barn og unge skal vite om vold. Vold beskrives som fysisk vold, psykisk vold, materiell vold, digital vold, mobbing og trakassering, seksuell vold og latent vold.

Ung.no beskriver fysisk vold og psykisk vold nærmere på denne måten:

Fysisk mishandling er enhver form for fysisk handling som skader eller kontrollerer et annet menneske, alt man kan gjøre mot en annen sin kropp.

Fysisk vold kan være:

Slag, sparking, dytting, klyping, lugging, biting, knivstikking, binding, brennmerking, angrep med ulike gjenstander, bruk av kniv eller våpen, ta kvelertak og lignende.

Psykisk mishandling er all bruk av ord, stemme som kontrollerer, skader eller krenker. I parforhold og familier kan man si ting som man angrer på. Det defineres som psykisk vold når det gjentar seg igjen og igjen, uten hensyn til den andres følelser.

Psykisk vold kan være:

Utskjelling, direkte trusler, indirekte trusler, truende kroppsspråk, gjentatt sårende kritikk, ignorere, ydmyke, framsette uriktige anklager, forhør, og kontroll. Kontroll er en type psykisk vold som kan skje på ulike måter:

Man kan kontrollere noen ved å ta kontroll over pengene, kontrollere hvor den andre er, hva den andre gjør, hvem den andre er sammen med, hva den andre snakker med andre om.

Her ser man at norske myndigheter i sin kommunikasjon med barn og unge legger til grunn en helt annen forståelse av voldsbegrepet enn det utvalget gjør.

Barneombudet mener det er grunn til å diskutere om grunnlaget for erstatning fortsatt bør være knyttet så tett til straffbarheten av handlingen. Vi mener det bør være et reelt alternativ å knytte vilkårene for volds-skadeerstatning tettere opp mot dagens forståelse av vold, og heller se hen til hvilken skade handlingene faktisk har ført til for den enkelte. Vi mener dette hensynet er særlig viktig for barn fordi de ofte utsettes for handlinger som samlet sett utgjør grove krenkelsers, for eksempel trakassering, trusler, innesperring osv. som over tid har et stort skadepotensiale.

4. Forholdet til andre erstatningsordninger

Barneombudet ønsker å illustrere barns mulighet til å kreve erstatning gjennom et eksempel om mobbing. Alvorlig mobbing kan innebære trusler, trakassering, psykisk terror, latent vold, fysiske krenkelsers og fysiske overgrep. Handlingene blir sjelden straffeforfulgt.

Barns rettslige stilling innebærer at de er helt avhengige av sine verger i en formell prosess for å få slutt på mobbingen. Når saken er fremmet skal skolen fatte et enkeltvedtak om hvordan situasjonen følges opp. Dette vedtaket kan klages inn for fylkesmannen. Barnet blir sjelden hørt i fylkesmannens saksbehandling. Dersom fylkesmannen gir medhold i klagen finnes ingen rettsmidler til å følge opp dette vedtaket overfor kommunen. Slik kan mobbing pågå i årevis og føre til store konsekvenser for et barn. Barneombudet vet at dette er tilfelle i mange saker i Norge i dag.

Det er en særlig dimensjon i mobbesakene at barnet har skoleplikt. Barnet og barnets foreldre har ikke adgang til å holde barnet borte fra den arena der krenkelsene foregår, til tross for at samfunn ikke klarer å beskytte barnet.

Barnets mulighet til å kreve erstatning etter mobbing går gjennom en sivil rettsak. Da må det være påvist et økonomisk tap, noe som gjør at dette først kan kreves i voksen alder. Det ytes som regel ikke fri rettshjelp i disse sakene. Å fremme et sivil søksmål om erstatning er en stor belastning for unge voksne.

Barn vil ha en viss mulighet til å kreve oppreisning fra staten gjennom andre ordninger. Mulighetene er imidlertid svært begrenset. Når det gjelder Stortingets rettferdsvederlagsordning avgrenser også denne ordningen mot mobbing og omsorgssvikt. På myndighetenes nettsider om ordningen står det følgende²:

Det gis i utgangspunktet ikke rettferdsvederlag for omsorgssvikt i hjemmet. Det kan imidlertid innvilges rettferdsvederlag dersom det offentlige hadde kunnskap om omsorgssvikten og kan klandres for ikke å ha grepet inn.

Det gis i utgangspunktet ikke rettferdsvederlag for mobbing. Det kan imidlertid gis rettferdsvederlag dersom det offentlige, for eksempel skolen, har bidratt til mobbingen eller har unnlatt å gripe inn der mobbingen var eller burde vært kjent.

Når det gjelder mobbing vil de aller fleste saker falle utenfor ordningen på grunn av at kravet til dokumentasjon har vært praktisert svært strengt. For barn som ble utsatt for omsorgssvikt finnes kommunale erstatningsordninger, men dekningen er tilfeldig både saklig og geografisk.

5. Barn har behov for oppreisningsordninger som er enkelt tilgjengelige

Barn som opplever vold er ofte utsatt for voldshandlinger som i Norge sjeldent medfører et konkret straffeansvar. Dette gjelder særlig mobbing, omsorgssvikt, tvang, kontroll, trusler og forfølgelse. Disse barna har i liten grad mulighet til å kreve oppreisning for manglende beskyttelse fra samfunnets side.

Barn som lever med vold påtar seg ofte skylden for det de utsettes for. Det vil ha svært stor betydning for den enkelte å få anerkjennelse for at det de har vært utsatt for ikke er deres skyld.

Voldsoffererstatningslovens § 1 setter i dag vilkår om at noen skal være utsatt for straffbare handlinger som krenker livet, helsen, og friheten. Dette er begrunnet i statens ønske om å ta særlig ansvar for forbrytelser som representerer en direkte trussel mot de mest fundamentale rettsgoder (utredningens pkt. 10.3.3). Det er ingen tvil om at barn utsettes for handlinger som truer livet, helsen og friheten. Når handlingene likevel ikke gjøres straffbare når de utføres overfor barn, vil barnet falle utenfor ordningen. Dette kan ikke anses å være i tråd med statens ønske om å ta ansvar når noen utsettes for slike handlinger.

Barneombudet mener at det på bakgrunn av ordningens formål, og et uttrykt ønske om at staten skal ta et særlig ansvar for slike handlinger, er grunn til å anta at det finnes et politisk ønske om å sikre oppreisning for barn i større grad enn det utvalget foreslår.

Barneombudets konklusjon blir etter dette at vi er kritiske til at utvalgets forslag vil ekskludere mange barn som opplever grove krenkelser i form av vold. Dersom voldsskadeerstatningen ikke skal omfatte barn som utsettes for krenkelser med så alvorlig skadepotensiale, må det settes i gang utredning av andre oppreisningsordninger for barn.

Vennlig hilsen

Camilla Kayed
fagsjef

Elin Saga Kjørholt
seniorrådgiver

---

² Fra nettsidene til Statens sivilrettsforvaltning <http://www.sivilrett.no/hvem-kan-soeke-om-rettferdsvederlag.305280.no.html>

Brevet er godkjent elektronisk og har derfor ingen signatur.